

*Лещенко Г. В.,**доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
<https://orcid.org/0000-0002-5316-0628>**Могілей І. І.,**старший викладач кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету
<https://orcid.org/0000-0002-3446-4087>*

ГРАФОН ЯК ЕКСПРЕСИВНИЙ СТИЛІСТИЧНИЙ ЗАСІБ У ДЕТЕКТИВНИХ ТВОРАХ АГАТИ КРІСТІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню графона як експресивного стилістичного засобу у детективних творах А. Крісті. У сучасній лінгвостилістиці особливого значення набуває аналіз графічних засобів, які, з одного боку, забезпечують формальну організацію тексту, а з іншого – виконують важливі семантичні, прагматичні та емоційно-експресивні функції. Графон розглядається як стилістично вмотивоване відхилення від графічної або орфографічної норми, яке дозволяє відтворювати індивідуальні особливості мовлення персонажів, передавати їх соціальні, психологічні та емоційні характеристики, а також актуалізувати підтекст.

У статті узагальнено теоретичні підходи до визначення поняття «графон» та окреслено його місце в системі графічних стилістичних засобів. Розглянуто основні типи графонів: оказіональні, що зумовлені ситуативними чинниками та відображають емоційний стан мовця, і рекурентні, які мають системний характер і пов'язані зі сталими соціальними параметрами персонажів. З урахуванням структурної організації виокремлено інтер'єрні та контактні графони, що функціонують відповідно в межах слова або на стику слів.

Особливу увагу приділено функціональному аспекту графонів. Обґрунтовано доцільність їх класифікації за домінуючими чинниками, серед яких виокремлено фізичний, регіональний, соціальний та емоційно-психологічний. Визначено основні функції графона – індивідуалізуючу, емотивну, смислотвірну, уточнювальну, експресивну, характерологічну, соціальну та прагматичну.

Матеріалом дослідження слугував оригінальний англomовний роман А. Крісті «Вбивство у Східному експресі», у якому простежено специфіку використання графонів як засобу моделювання мовлення персонажів і створення детективної атмосфери. Встановлено, що найчастіше в аналізованому тексті реалізуються графони з регіональним та емоційно-психологічним компонентами, що забезпечують передачу акценту, іншомовності, а також емоційного напруження, тривоги та невизначеності.

Аргументовано висновок про те, що графон є важливим елементом ідіостилу А. Крісті та ефективним засобом впливу на читача, що сприяє формуванню інтриги, деталізації образів і поглибленню семантики художнього тексту.

Ключові слова: графон, стилістика, детективний дискурс, експресивні засоби, ідіостиль, А. Крісті.

Постановка проблеми та актуальність дослідження. У площині сучасного мовознавства дедалі більшої актуальності набувають дослідження художнього тексту як складної багаторівневої системи, у якій мовні засоби виконують, окрім номінативної, ще й виразну, емоційно-оцінну та прагматичну функції. Особливу увагу науковців привертають механізми створення експресивності, що забезпечують глибину інтерпретації та впливають на рецепцію літературного твору. У цьому контексті значний науковий інтерес викликають розвідки, сфокусовані на аналізі засобів, за допомогою яких автор моделює індивідуалізоване мовлення персонажів і передає додаткові смислові відтінки.

Одним із таких засобів є *графон* – умисне відхилення від нормативного графічного оформлення слова або висловлювання, що виконує важливі семантичні, прагматичні та стилістичні функції. У межах лінгвостилістики графон розглядається як інструмент індивідуалізації мовлення персонажів, маркер соціальної, психологічної або емоційної характеристики, а також як засіб актуалізації підтексту.

У детективному дискурсі проблема функціонування графона є особливо значущою, оскільки мовні деталі часто виконують роль ключів до розгадки сюжету. Творчість А. Крісті є показовою в цьому аспекті, оскільки її тексти відзначаються високим рівнем стилістичної організації, продуманою мовною характеристикою персонажів і використанням різноманітних експресивних засобів, зокрема й графонів. Шляхом варіації орфографії, пунктуації, використання курсиву, великих літер або графічної імітації усного мовлення письменниця моделює індивідуальні «голоси» персонажів, створює ефект достовірності та підсилює інтригу художнього твору.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю поглибленого аналізу малодосліджених аспектів графічної експресії у художньому тексті, зокрема в детективному жанрі, де графон, окрім стилістичної, може виконувати цілу низку інших функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на наявність окремих праць, присвячених проблемам графічної стилістики (роботи В. А. Кухаренко, О. В. Білецької, І. І. Волощук, А. О. Медведевої та ін.) та особливостям детективного дискурсу (роботи Т. В. Кушнірової, В. В. Гертнер, Г. М. Пере-

дерій та ін.), питання системного аналізу графічних стилістичних засобів у творах А. Крісті й досі залишається недостатньо висвітленим. Пропоноване дослідження спрямоване на розширення уявлень про графічну експресію як важливий компонент ідіостилу письменниці та як ефективний інструмент впливу на читача у межах детективного наративу.

Метою статті є визначення особливостей функціонування графона як експресивного стилістичного засобу у детективних творах А. Крісті, а також виявлення його ролі у формуванні художнього образу та розвитку сюжетної інтриги. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: 1) уточнення теоретичного поняття графона; 2) аналіз його типів і функцій у художньому тексті; 3) дослідження конкретних прикладів уживання графона у творах письменниці. Матеріалом дослідження слугував роман А. Крісті «Вбивство у Східному експресі» (*Murder on the Orient Express*).

Виклад основного матеріалу. Термін «графон» (з грец.: γράφω (graphō) – «малювати, писати» і φωνή (phōnē) – «звук, голос») був уведений у науковий обіг відомою вітчизняною дослідницею В. А. Кухаренко на позначення стилістично значущого відхилення від графічного стандарту чи орфографічної норми з метою створення ефекту автентичності й достовірності [1, с. 6]. Водночас, у сучасних лінгвопоетичних студіях термін «графон» має свої синонімічні відповідники і може також визначатися, як «фонографічний стилістичний засіб», «графічний засіб», «графостилістичний засіб» та ін. [див. 2, с. 11].

При цьому термінологічний обсяг поняття «графон» варіюється від його вузького розуміння (як орфографічного відхилення від норми з метою фіксації фонетичних особливостей вимови) до найширшого (як графіко-фонетичного засобу стилістики, що фіксує будь-яке стилістично мотивоване порушення графічної або орфографічної норми). У другому випадку до графонів зараховують такі графічні засоби, як використання курсиву, дефісацію, факультативне вживання лапок, варіювання великих і малих літер, інтеграцію в графічну структуру слова елементів інших знакових систем, а також відхилення від орфографічної норми, що зумовлюють переосмислення слова. Крім того, до цієї групи належить фігурне розміщення тексту на сторінці та комбінування зазначених прийомів у різних варіаціях [2, с. 13].

На думку дослідників [3, с. 48-50; 2, с. 15], графони відрізняються як за способами графічної репрезентації мовлення, так і за своїм функціональним навантаженням. Відхилення від орфоепічної норми, зафіксовані на графічному рівні, є різнорідними за своєю природою і можуть бути систематизовані у дві основні групи залежно від **причин їх виникнення**.

Перша група (**оказіональні графони**) зумовлена ситуативними чинниками, зокрема емоційним станом мовця, його настроєм, віковими особливостями у момент мовлення. Наприклад: “Nooo... don't do that!” – подовження голосного передає сильний страх або відчай; “I... I didn't mean it!” – тут повтор і розрив фрази виражає нервування і тривогу персонажа.

Друга група (**рекурентні графони**) пов'язана зі сталими соціальними параметрами персонажа – його походженням, рівнем освіти та соціальним статусом – і, відповідно, має регулярний, відтворюваний характер. Наприклад: у реченні “I ain't gonna tell ya nothin'” форми ain't, ya, nothin' відтворюють низький соціальний або освітній рівень персонажа; у реченні “I ain't seen nothing, miss” маємо справу з просторіччям / соціальним діалектом.

Поділ графонів на okazіональні та рекурентні дає змогу більш чітко окреслити їх функціонально-стилістичний потенціал: перші актуалізують ситуативні, емоційно зумовлені відхилення, тоді як другі репрезентують сталі мовні характеристики персонажів і виконують важливу роль у формуванні їхнього мовного та соціального портрета.

У межах альтернативної термінології графони за їхньою структурною організацією розподіляють на інтеріорні та контактні [див. 2, с. 14].

Інтеріорні графони функціонують у межах одного слова і пов'язані з графічною репрезентацією відхилень від нормативної вимови або написання. Наприклад: “I wuv you so much!” (wuv від love) – фонетичне спрощення або дитяча вимова; “Dat's not right, I tell ya” (dat's від that's) – діалектна деформація слова.

Контактні графони виникають на стику двох або більше слів унаслідок їх злиття чи фонетичного зближення. Наприклад: “Whatcha doing here?” (whatcha від what are you) є результатом редукції та злиття фонем; “Lemme explain everything” (lemme від let me) передає швидкий темп мовлення та неформальність.

З огляду на **чинники**, під впливом яких відбуваються фонетичні відхилення, можна говорити про доцільність виокремлення чотирьох основних груп графонів, в кожній з яких домінантним буде один із аспектів – фізичний (уроджені і тимчасові вади мовлення, фізичний стан мовця), регіональний (іноземне походження, акцент, діалектне мовлення), соціальний (рівень освіченості, соціальний статус, належність до професійної спільноти), емоційно-психологічний (емоційний або психологічний стан мовця).

Серед основних **функцій** графона виокремлюють індивідуалізуючу, емотивну, смислотвірну та уточнювальну [2, с. 15]. **Індивідуалізуюча** функція полягає в акцентуванні уваги читача на характерних мовленнєвих рисах персонажа, що дозволяє вирізнити його серед інших за специфікою вимови. **Уточнювальна** функція реалізується через виділення змістово значущих фрагментів тексту, на які автор прагне спрямувати читачу увагу. **Емотивна** функція графона пов'язана з передачею емоційного стану мовця та особливостей його індивідуального мовлення, зумовлених конкретною комунікативною ситуацією. **Смислотвірна** функція виявляється у здатності графона не лише відтворювати вимовні особливості, а й модифікувати значення лексеми, надаючи їй додаткових семантичних відтінків у певному контексті.

Серед інших функцій графону відзначають **експресивну** (надання емоційного забарвлення висловленню), **характерологічну** (актуалізація рис мовного портрету персонажа), **соціально** (маркування статусу персонажа), **прагматичну** (здійснення впливу на читача) [3]. Зазначені функції реалізуються як за допомогою буквених, так і небуквених графічних засобів, зокрема курсиву, капіталізації, дефісації, пунктуаційних знаків, варіювання пробілів тощо.

З огляду на **структурну організацію** графонів, тобто на кількість елементів, що входять до їх складу, розрізняють одну та багатокомпонентні різновиди [2, с. 13-14]. **Однокомпонентні** графони представлені окремими словами, які можуть бути як немаркованими, так і виділеними за допомогою різних графічних засобів, зокрема курсиву, капіталізації тощо. Наприклад, “luv” (замість love) функціонує як маркер розмовного та зниженого стилю; “nite” (замість night) – як спрощена орфо-

графічна форма; “GO!” – виступає як капіталізація, що передає підвищену емоційність або імперативність; “soooo” – як графічне подовження голосного для вираження інтенсивності емоції; “‘cause” (замість because) є результатом редукції, характерної для неформального мовлення. У кожному з наведених випадків графічна трансформація стосується окремого слова і є носієм додаткової стилістичної інформації.

Багатокомпонентні графони, на відміну від однокомпонентних, містять два і більше елементів (слів або частин слів), які разом утворюють єдиний графічно маркований комплекс. Такі графони можуть реалізуватися шляхом злиття слів, їх графічного розчленування або комбінованого використання різних засобів. Наприклад: у словосполученні “gimme that” (замість give me that) маємо поєднання редукції та злиття компонентів; “whaddya mean?” (замість what do you mean?) передає швидкий розмовний темп мовця; “don’tcha know” характеризується дефісацією і фонетичною модифікацією; “I – don’t – know” – сегментацією висловлювання за допомогою тире для передачі пауз і вагання; “so – very – strange” – поєднанням інтонаційного членування з емфатичним виділенням.

Графічний рівень тексту виступає важливим носієм стилістичної інформації і забезпечує його експресивність та емоційне забарвлення. При цьому графічні засоби не тільки виконують формальну функцію організації тексту, але й безпосередньо пов’язані з його змістовою структурою, розширюючи семантику висловлювання за рахунок додаткових конотативних та емоційних відтінків.

Дослідники ідіостилю А. Крісті відзначають використання широкого спектру стилістичних засобів у творах письменниці [4; 5]. Серед найбільш вживаних стилістичних прийомів Г. М. Передерій вказує на ономотопію та алітерацію (фонетичний рівень), метафору, порівняння та вигуки (лексичний рівень), градацію, еліпсис і призупинення (синтаксичний рівень). Останні, на думку дослідниці, допомагають реалізувати мету авторки передати чітку атмосферу детективного жанру, досягнути ефекту відтягування називання важливого факту чи зображення події, надати динамізму подіям, які є суттєвими ознаками детективу [5, с. 71].

До індивідуальних стильових особливостей творів А. Крісті Т. В. Кушнірова, А. О. Пругло і О. О. Сенчук [4] відносять використання дитячих лічилок і віршів, наприклад: «І не лишилось жодного» (And Then There Were None), «П’ять поросят» (Five Little Pigs), «Хікори, Дікори, Док» (Hickory Dickory Dock), «Раз, два, пряжка тримається ледь» (One, Two, Buckle My Shoe), «Місіс Макгінті з життям розлучилася» (Mrs. McGinty’s Dead) та ін. Цей стилістичний прийом доволі часто використовується письменницею для нагнітання емоцій та створення відповідної психологічної атмосфери оповіді.

Ще однією характерною рисою творів А. Крісті є специфічна художня ейдосфера (система художніх образів): Еркюль Пуаро («Вбивство у Східному експресі», «Смерть на Нілі», «П’ять поросят», «Трагедія в трьох актах» та ін.), міс Марпл («І в тріщинах дзеркальний коло», «Вбивство в будинку вікарія», «Труп в бібліотеці», «Фокус з дзеркалами» та ін.), Томмі і Тапенс Бересфорд («Партнери розслідують злочини», «Таємничий супротивник», «Брами доли» та ін.), інспектор Баттл («Таємниця замку Чімніз», «Таємниця семи циферблатів», «Убити легко» та ін.), письменниця Аріадна Олівер («Карти на столі», «Блідий кінь», «Місіс Макгінті з життям розлучилася»

та ін.), міс Сільвер («Справу закрито», «Павільйон», «Повернення мандрівниці», «Прокляття для леді»). Ці образи є легко впізнаваними за рахунок їх унікальних характеристик – зовнішніх і внутрішньо-психологічних [4].

Що стосується використання експресивних графічних засобів у романі «Вбивство у Східному експресі», то проведений аналіз свідчить про широке використання графонів з регіональним та емоційно-психологічним компонентом. Так, найчастіше ми зустрічаємо **графони з домінантним регіональним компонентом**, що представлені іноземними словами:

“*Mais oui. Stamboul, it is a city I have never visited. It would be a pity to pass through – comme ça*” [6, с. 2]

“*Bien, Monsieur.*” Perhaps a twinkle in Poirot’s eye led him to unburden himself. “*La dame américaine* – “[6, с. 29]

Слід зазначити, що використання іноземних слів є характерною рисою не детективного дискурсу в цілому, а саме творів А. Крісті, адже головним героєм цих романів є франкомовний бельгієць Еркюль Пуаро.

У наступному прикладі йдеться про опитування свідків, однією з яких є графиня Андреній. Її іноземне походження підкреслює вживання графону, що вказує на акцент:

“*He went on: “I work mainly in London. You speak English?” he added in that language. “I speak a leetle, yes.” Her accent was charming* [6, с. 94]

Оскільки детективний жанр ґрунтується на розкритті заплутаної таємниці, як правило, пов’язаної зі злочином, а супутніми емоціями персонажів завжди виступають такі емоції, як тривога, страх, хвилювання тощо, цілком закономірним видається широке використання **графонів з емоційно-психологічним компонентом**. Наприклад:

“*Ting ... Ting ... Ting ... It sounded again and again. Where was the man? Somebody was getting impatient. Ti-i-i-ing!*” [6, с. 28]

Тут графон передає настійливе дзеленчання дзвінка, що підкреслює напругу, яка зависла в кімнаті.

Наступний приклад ілюструє стилістичний прийом капіталізації літер, що використовується з метою надання додаткового смислового навантаження акцентованим лексемам і створення ефекту загрози:

“*Thought you’d double-cross us and get away with it, did you? Not on your life. We’re out to GET you, Ratchett, and we WILL get you!*” [6, с. 28]

Схвильованість персонажів також передається за допомогою графонів. У наступному фрагменті нервування свідка й пришвидшення темпу мовлення спричиняють редукцію звуків, відображену графоном:

“*No, I never saw him before this journey. We fell into casual conversation yesterday and both became interested. I don’t as a rule like Americans – haven’t any use for ‘em* – “[6, с. 97]

Доволі часто графон, представлений дефісацією, свідчить про невпевненість і вагання персонажа:

“*Arbuthnot considered for a moment or two. “No,” he said. “Nothing at all. Unless – ” he hesitated* [6, с. 100]

А у наступному прикладі використання графону, представленого сегментацією висловлювання за допомогою тире і пауз, свідчить про стан глибокої задумливості сищика:

“*A small man – dark – with a womanish voice,*” repeated Poirot thoughtfully [6, с. 100]

Висновки. Отже, графон є важливим експресивним засобом детективного дискурсу та суттєвим компонентом ідіос-

тилю А. Крісті. Він функціонує як стилістично вмотивоване відхилення від графічної норми, що забезпечує передачу соціальних, емоційних та індивідуальних характеристик персонажів.

В результаті дослідження було проаналізовано функції та уточнено типологію графонів за чинниками виникнення (оказіональні та рекурентні) і структурною організацією (інтер'єрні й контактні), а також обґрунтовано їх класифікацію за доміантними аспектами – фізичним, регіональним, соціальним і емоційно-психологічним. Аналіз матеріалу дослідження засвідчив превалювання графонів із регіональним та емоційно-психологічним компонентами.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у зіставленні особливостей функціонування графонів у різних жанрах художнього дискурсу, а також у вивченні їх перекладознавчого потенціалу та способів відтворення в іншомовних текстах.

Література:

1. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. Вінниця: Нова книга, 2004. 272 с.
2. Білецька О. В. Графон як засіб вираження вимовних типів у постмодерністському художньому тексті. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2014. № 2. С. 10-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvddpufm_2014_2_4
3. Першина Л. В. Реалізація графону в англomовному художньому тексті *Філологічні трактати*. 2015. № 4. Т.7. С. 47-53. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Filtr_2015_7_4_8
4. Кушнірова Т. В., Пругло А. О., Сенчук О. О. Особливості авторського стилю Агати Крісті. *Молодий вчений*. 2019. № 5.1 (69.1). С. 174-177. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/52.pdf>
5. Передерій Г. М. Лінгвостилістичні особливості детективного дискурсу А. Крісті. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2024. № 7 (67). С. 69-76. DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2024.7.10>
6. Christie A. Murder on the Orient Express. 2009. Vol.1. #17. 211 p. URL: <https://www.by-the-way.fr/wp-content/uploads/2021/02/Murder-on-the-Orient-Express-1.pdf>

Leshchenko H., Mogiley I. Graphon as an expressive stylistic device in Agatha Christie's detective fiction

Summary. The article focuses on the study of graphon as an expressive stylistic device in Agatha Christie's detective fiction. In contemporary linguistic stylistics, increasing attention is paid to graphic means that both organize the text formally

and perform significant semantic, pragmatic, and expressive functions. A graphon is defined as a stylistically motivated deviation from graphic or orthographic norms, which enables the representation of individual speech characteristics, as well as the social, psychological, and emotional features of fictional characters, while also contributing to the actualization of implicit meanings.

The paper systematizes theoretical approaches to the notion of graphon and determines its place within the system of graphic stylistic devices. The main types of graphons are distinguished, including occasional graphons, conditioned by situational factors and reflecting the speaker's emotional state, and recurrent graphons, which are systematic and associated with stable social parameters of characters. From the perspective of structural organization, interior and contact graphons are identified, functioning within a single word or at the boundary between words respectively.

Special attention is paid to the functional aspect of graphons. The study substantiates the classification of graphons according to dominant factors, namely physical, regional, social, and emotional-psychological components. The key functions of graphons are outlined, including individualizing, emotive, meaning-making, specifying, expressive, characterological, social, and pragmatic functions.

The empirical material of the research is Agatha Christie's novel *Murder on the Orient Express*, which demonstrates the specific use of graphons as a means of modeling character speech and creating the atmosphere of detective fiction. The analysis reveals that graphons with regional and emotional-psychological components are most frequent, as they effectively convey accent, foreignness, emotional tension, anxiety, and uncertainty.

It is concluded that graphon constitutes an essential element of Agatha Christie's individual style and serves as an effective tool of reader influence, contributing to the development of intrigue, the characterization of fictional figures, and the enrichment of textual semantics.

Key words: graphon, stylistics, detective discourse, expressive means, individual style, Agatha Christie.

Дата першого надходження статті до видання: 24.04.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 15.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 26.05.2026